

5. Музичний спротив: 12 пісень, що стали символом незламності українського народу в 2022 році. URL: <http://surl.li/hajxd> (дата звернення: 09.09.2024).

6. Наказ МОН України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641».

7. Національно-патріотичне виховання засобами музичного мистецтва. <https://cutt.us/7KX88> (дата звернення: 09.09.2024)..

8. Радчук Н. І. Роль пісні у військово-патріотичному вихованні козачат *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014, № 7 (41). С.346-354.

9. Словник української мови: в 11 томах. Том 6, 1975. С. 97. URL: <https://cutt.us/yhpSK>. (дата звернення: 09.09.2024).

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Л. МІЩЕНКО

Третій рік поспіль дошкільна освіта в Україні працює в умовах запровадження воєнного стану. Реалії сьогодення кардинально змінили ситуацію функціонування системи дошкільної освіти. Першим суттєвим викликом стала потреба організації освітнього процесу з дотриманням безпечних умов. А другим – пошук форм, засобів, методів забезпечення права кожної дитини на якісну освіту та здійснення освітнього процесу. До причин порушень освітнього процесу вихованців, зокрема, належать соціально-політичні та економічні події, що пов'язані з повномасштабною війною: вимушена міграція родин, руйнування матеріально-технічної бази мережі закладів дошкільної освіти, зменшення кадрового потенціалу системи дошкільної освіти. За цих обставин виникла потреба обґрунтування нових форм організації дошкільної освіти в Україні, зокрема організації освітнього процесу у змішаному форматі та активізації виконання освітніх функцій батьками в умовах сімейного (родинного) виховання.

Сумська область є прифронтовою, тому діяльність закладів дошкільної освіти має певні особливості. Чимала кількість з них не працює або призупинила діяльність, деякі приймають

тимчасово переміщених осіб, деякі працюють очно (за наявності безпечних укриттів), частина – запроваджує дистанційну форму організації освітнього процесу. Відповідно до положень пункту 1 статті 4 Закону України «Про дошкільну освіту» дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою системи безперервної освіти в Україні. Забезпечення безперервності надання освіти дітям дошкільного віку в сучасних умовах потребує нових трансформацій в системі дошкільної освіти:

- в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти: за неможливості функціонування виключно очного режиму діяльності виникла потреба в запровадженні дистанційної і змішаної форми організації освітнього процесу, моделювання його нової форми (інституціональної і домашньої);
- у моделюванні нової мережі груп і закладів дошкільної освіти (приватних і державних; у пристосованих приміщеннях і культурних установах; з безпечними укриттями і короткотривалим перебуванням разом із батьками тощо);
- у формі взаємодії педагогів з батьками вихованців (як надавачів освітніх послуг дітям в закладі дошкільної освіти або консультантів батьків як учасників і організаторів освітнього процесу в

закладі дошкільної освіти і вдома). Крім того, у Додатку 1 до листа Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» наголошено на необхідності «надавати освітні послуги із застосуванням різних форм організації освітнього процесу в ситуації, коли заклади дошкільної освіти повністю або частково припиняє діяльність у зв'язку з військовими діями, з використанням дистанційної та змішаної форми організації освітнього процесу» [2]. Цей документ декларує зміст ключових понять щодо форм організації та особливостей освітнього процесу системи дошкільної освіти.

Обставини, що унеможливають організацію дошкільної освіти в очній формі (карантини, стихійні лиха, військові дії, інші надзвичайні ситуації), вимагають від дорослих пошуку інших форм і способів.

Дистанційна форма освіти – це організація освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у зручний для здобувачів освіти спосіб і час (без фізичної присутності здобувачів в закладі дошкільної освіти) [2].

Характеризується тим, що суб'єкт освіти (вихованець) не є присутнім у закладі освіти, опрацьовує початкові матеріали самостійно або під керівництвом педагога. Така взаємодія може відбуватися онлайн (синхронно, у прямому етері) за завчасно визначеним графіком (день, час, розклад) або офлайн (асинхронно, коли суб'єкт освіти працює з навчальними матеріалами, які педагог підготував завчасно, у зручний для себе час). Організація дистанційної освіти потребує матеріально-технічного забезпечення (комп'ютер, смартфон, інтернет, програмне забезпечення тощо) і навичок володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій від усіх учасників освітнього процесу. Крім того, дистанційна освіта потребує виражених особистісних якостей, як-от: організованість, самостійність, пунктуальність, наполегливість, сміливість (виступ на камеру). Дистанційна форма освіти для дошкільника може мати форму методичної підтримки та консультування вихователем інших дорослих (родини) щодо організації освітнього процесу вдома [2].

Враховуючи вищезазначене та вікові можливості дітей дошкільного віку, специфіку організації освітнього процесу, неможливо організовувати освітню діяльність тільки у

дистанційній формі.

Зважаючи на вищезазначене, найбільш прийнятною формою для підтримки безперервної освіти дітей дошкільного віку є змішана форма організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Змішана форма освіти – поєднання у гнучкому режимі традиційної очної форми освіти з дистанційною [2], це поєднання очної частини організації освітнього процесу в закладі (у групі) та частини освітнього процесу вдома (у родині) завдяки організації ефективної взаємодії вихователя з батьками задля забезпечення цілісності та повноти освітнього процесу для дитини, використання онлайн (синхронної форми проведення занять) та офлайн (асинхронний перегляд у запису) дистанційної підтримки родини вихователем.

Нагадаємо, що освіта дітей дошкільного віку має специфіку: її метою є всебічний особистісний розвиток дитини, який здійснюється в закладах дошкільної освіти і вдома у співпраці дорослого з дитиною. Зміст такої освіти повинен відповідати вимогам Базового компоненту дошкільної освіти (за всіма освітніми напрямками), реалізовуватись за обраною педагогами і погоджену з батьками чинною комплексною освітньою програмою на основі провідної для дошкільника ігрової діяльності та інших специфічно дитячих видів діяльності. Дорослий відіграє важливу роль у розвитку дитини, особливо в умовах сучасних реалій. Отже, особливостями організації змішаної форми організації освіти для дошкільника є:

- консультування вихователем у режимі онлайн дорослих із родини щодо організації освітнього процесу з дитиною та методична підтримка домашньої освіти;

- періодичне проведення дистанційних занять і зустрічей різного типу (тематичних і святкових подій) разом із батьками (віддалений освітній процес з дітьми) з метою підтримки педагогом контакту з дітьми і дорослими, формування почуття приналежності до групи однолітків (під час групових занять), довіри до вихователів закладів дошкільної освіти та мотивування ними батьків вихованців до здійснення системного освітнього процесу в домашніх умовах.

Організацію освітнього процесу у змішаному форматі пропонуємо здійснювати за таким алгоритмом дій:

- Ухвалення відповідних рішень.

- Обрання локації.

- Облаштування розвивального простору.

Визначення особливостей організації освітнього процесу.

Налагодження взаємодії з батьками.

Організація роботи з педагогами.

Розглянемо кожну позицію детально.

Ухвалення відповідних рішень.

Необхідно видати наказ про відновлення роботи закладу чи про припинення простою; затвердити на засіданні педагогічної ради рішення про змішаний формат освітнього процесу; ввести в дію таке рішення наказом керівника закладу.

Обрання локації

Питання безпеки – найбільш актуальне в період воєнного стану. Саме тому вибір локації, на якій будуть організовані очні зустрічі з дітьми є першочерговим завданням. Локація має бути безпечною. Найоптимальніший варіант – організовувати очні зустрічі з дітьми у закладі дошкільної освіти, в якому є укриття і створено відповідне освітнє середовище.

Локацією може бути і заклад загальної середньої освіти чи інший заклад, наприклад бібліотека, яка має укриття. У цьому разі слід подбати про облаштування освітнього середовища, відповідного для дітей дошкільного віку.

Якщо немає відповідної локації в будівлі з укриттям, варто визначити можливість використання для укриття об'єктів фонду захисних споруд інших суб'єктів господарювання.

Облаштування розвивального простору

Під час облаштування локації слід керуватися принципом «не нашкодь». Зокрема, розвивальний простір має відповідати віковим особливостям дітей, давати їм змогу займатися різними видами активностей, підтримувати ініціативу й самостійність, створювати емоційний добробут.

Педагоги повинні мати змогу змінювати складники простору відповідно до освітньої ситуації, інтересів і можливостей дітей. Усі об'єкти простору мають виконувати різні функції та розв'язувати різні завдання.

Під час облаштування простору необхідно дотримуватися принципу «втягнутої руки дитини»: іграшки, ігрове обладнання, матеріали та посібники мають бути розміщені в доступних для дітей місцях. Усі елементи розвивального простору мають бути надійні та безпечні.

Локація має викликати почуття впевненості, спокою і відчуття безпеки, а укриття – бути максимально комфортним для дітей і нагадувати звичні для них ігрові кімнати.

Ключовими елементами для створення розвивального простору для дітей має бути

використання м'яких природних кольорів у поєднанні із функціонально-пізнавальними зонами.

Визначення особливостей організації освітнього процесу

Організація освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми дошкільного віку не є усталеною, тому графік освітньої взаємодії протягом тижня, дня має бути гнучким. Саме тому необхідно визначати логіку взаємодії дорослих із дитиною: розподіл між собою освітніх завдань для дитини, спільне планування діяльності дитини, збереження й передавання інформації про дії дитини одне одному.

Організація освітнього процесу відбувається через провідну для дитини ігрову діяльність та інші специфічно дитячі види діяльності (рухова, здоров'язбережувальна, пізнавально-дослідницька, мистецька: малювання, ліплення, аплікація, конструювання, спів, танці (хореографія), гра на музичних інструментах, театралізація). До методів дошкільної дидактики (практичні, наочні, словесні) додається використання інформаційно-комунікаційні технології. Інтерактивні педагогічні технології спираються на іншу класифікацію методів, спрямованих на організацію взаємодії та проєктування спільної діяльності педагога з дітьми: методи діагностики та створення мотивації; методи отримання та збагачення інформації; методи репродукції знань і формування навичок діяльності; методи узагальнення; методи створення творчої діяльності; методи рефлексії та оцінки отриманого результату. У змішаному форматі всі методи збагачуються засобами інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Змішаний формат у дошкільній освіті передбачає, що:

– педагог закладу дошкільної освіти виконує: роль і функції вихователя для дітей, роль і функції вихователя-методиста для батьків, батьки або законні представники дітей;

– батьки або законні представники дітей виконують: роль учасників і спостерігачів за освітнім процесом дитини в умовах закладу освіти, роль педагога та організатора освітнього процесу в умовах сімейної (домашньої освіти) [5].

Наводимо приклад моделі освітнього процесу у змішаному форматі. Завданням педагога є складання тематичного плану занять за певними циклами (2 дистанційних та 3 очних, тобто 5 на тиждень) та гнучкий графік проведення їх з дітьми й батьками у змішаній формі організації освітнього процесу в певній послідовності. Перше заняття –

«Ключове заняття 1» – проводиться на початку тижня в дистанційній формі з групою дітей у синхронному режимі, на якому педагог звертається до дітей, поряд з якими є батьки. Він створює привітну атмосферу спілкування з дітьми і дорослими, проводить прості комунікаційні або рухливі вправи (легкий старт), ознайомлює учасників з темою заняття, розповідає цікаві факти за допомогою різних візуалізацій, мотивує дітей і дорослих на подальшу самостійну діяльність за темою заняття. Друге, третє і четверте заняття батьки організовують вдома очно у зручний для них час і продовжують занурюватись у тему за допомогою творчої, мистецької, художньо-мовленнєвої діяльності, дослідів у предметному і природному середовищі, гри тощо упродовж 2–3-х днів. Результати фіксують у домашньому дитячому портфоліо («теці досягнень») у вигляді малюнків, фото продуктів і моментів творчої та дослідницької діяльності дітей, записів спостережень батьків тощо. «Ключове заняття 2» проводиться педагогом дистанційно за розкладом. На початку заняття педагог пропонує дітям розповісти про їхні результати, досягнуті у співпраці з батьками за попередньою темою заняття, після чого пропонує нову тему наступного циклу і знову мотивує, налаштовує, надихає дітей та дорослих на подальшу пізнавальну діяльність разом з батьками в домашніх умовах. Таким чином, відбуваються циклічні дії (хвиля) педагога, який створює механізм системної взаємодії з дітьми і батьками, стимулює, консультує, методично забезпечує батьків матеріалами й рекомендаціями щодо організації очної домашньої освіти дітей і надає енергію для її здійснення [5].

Налагодження взаємодії з батьками

Організувати освітній процес із дітьми у змішаному форматі без активного включення в цей процес батьків (родини) неможливо. Тому важливо налагодити взаємодію з батьками. Алгоритм дій може бути таким:

- проінформувати батьків про те, що ЗДО продовжує / відновлює свою роботу та планує організувати освітній процес у змішаному форматі;

- донести батькам інформацію про важливість забезпечення безперервності освітнього процесу, важливість їхньої допомоги в організації освітнього процесу в змішаному форматі;

- провести опитування: чи готові батьки включитися в освітній процес, враховуючи необхідність забезпечити для дитини пристрій (смартфон / планшет / комп'ютер) та інтернет. З'ясувати їхні очікування щодо освітнього

процесу, результатів освіти дитини, способів комунікації з педагогом, освітнього процесу в умовах сім'ї;

- запрошувати батьків із контингенту дітей, які зараховані до закладів дошкільної освіти і яких можна додатково зарахувати з числа внутрішньо-переміщених осіб для залучення до надання освітніх послуг у змішаному форматі (складання списку дітей групи за віком, наявністю дітей з ООП; визначення тих, хто опікується дитиною, а саме батьки, один з батьків, родичі, особи що їх замінюють; створення бази контактних даних для дистанційного зв'язку);

- вивчати рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями членами родини як учасників освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (користування комп'ютерними пристроями і гаджетами для участі у відео конференціях у синхронному режимі, опитуванні та завантаженні матеріалів для самостійного використання і перегляду відео в асинхронному режимі); надавати допомогу батькам у користуванні різними програмами, сервісами, платформами;

- ознайомити батьків з алгоритмами дій у разі повітряної тривоги, правилами евакуації до укриття тощо;

- отримати письмову згоду / дозвіл від батьків на використання фото- та відеоматеріалів за участі дитини в публіках різного типу (сайт закладу освіти, сторінка в соцмережі тощо);

- визначити способи обміну інформацією, створити чат або канал у месенджері чи соціальній мережі; правила, які сприятимуть конструктивному спілкуванню у батьківських чатах / спільнотах, під час очних зустрічей з дітьми тощо;

- з'ясувати, яких знань і навичок слід набути батькам;

- пояснити, як буде організовано освітній процес у змішаному форматі: графік та місце очних зустрічей з дітьми, графік зустрічей з дітьми онлайн, терміни виконання завдань, обмін інформацією щодо освітніх досягнень дитини тощо;

- визначити орієнтовний розклад активностей (занять) для дітей з орієнтацією на види діяльності (комунікативну, здоров'язбережувальну, рухову, пізнавально-дослідницьку, мовленнєву, ігрову, господарсько-побутову, художньо-естетичну);

- консультувати батьків як учасників освітнього процесу, які беруть участь, як у дистанційній комунікації педагогів з дітьми (батьки поруч), так і в самостійному розвитку, вихованні й навчанні дітей очно та асинхронно вдома. Для забезпечення дистанційної частини змішаної форми організації

освітнього процесу в домашніх умовах необхідно забезпечити консультування батьків з питання раціональної організації робочого місця для дитини; нагадати батькам про те, що: комп'ютери з Internet-з'єднанням ліпше розмістити поза межами кімнати дитини; меблі повинні відповідати зросту дитини (якщо цього немає, треба потурбуватись про підставку для ніг дитини для правильного тримання тулубу на високому «дорослому» стільці); верхня горизонталь екрану відеомонітора має знаходитися на рівні очей, а відстань від очей до екрана – бути не менше 50 см. Детальніше ці питання викладено у Санітарних регламентах для дошкільних навчальних закладів і закладів загальної середньої освіти [3; 4].

Організація роботи з педагогами

Зорієнтуйте педагогів на те, що вимоги до змісту й організації освітнього процесу ґрунтуються на принципах співпраці дитини, вихователя й батьків або законних представників дитини; реалізації самостійної творчої діяльності дитини в освітньому процесі з урахуванням вікових особливостей психофізичного розвитку дітей; ігрової діяльності як провідної та принципу навчання через гру, як наскрізного у взаємодії з дитиною; щасливого проживання дитиною сьогодення.

Організація змішаної форми освітнього процесу в закладах дошкільної освіти передбачає складання тематичного плану проведення занять, розроблення рекомендацій і добір матеріалів для батьків для проведення очних занять вдома.

З метою запобігання навчальному перевантаженню дітей раннього та дошкільного віку необхідно дотримуватись Гранично допустимого навчального навантаження на дитину в дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2015 року № 446, зареєстрованого в Мінюсті України 13 травня 2015 року за № 520/26965 [1].

Передбачається складання гнучкого графіку для організації та здійснення освітнього процесу у змішаній формі освіти (з певною періодичністю та послідовністю занять і активностей в очному та дистанційному режимі, з урахуванням побажань батьків, які працюють вдень). При цьому необхідно враховувати те, що заняття з використанням електронних технічних засобів з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку проводяться тільки за згоди батьків не більше 10 хвилин. Для дітей старшого дошкільного віку безперервна тривалість занять з використанням електронних технічних засобів

(інтерактивні дошки, відеопроєктори тощо) не повинна перевищувати 15 хвилин. Після занять з дітьми проводять зорову гімнастику. Для дітей з порушеннями зору, хронічними захворюваннями, тих, що часто хворіють, після перенесених захворювань (упродовж двох тижнів), тривалість занять з комп'ютером зменшується до 5-7 хвилин. (Примітка: орієнтовний комплекс вправ з рухової активності та комплекс вправ гімнастики для очей наведено в додатку 3 Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Використовуйте його як орієнтир для створення ігрових вправ з дітьми дошкільного віку).

Важливо здійснювати фіксацію успіхів і динаміки розвитку дитини (критерії ефективності: успіхи, досягнення дитини в її особистому темпі й рівні, наявність дитячого портфоліо). Зауважимо, що організації такої роботи передуює профілактична діяльність педагогів, пов'язана з необхідністю забезпечення умов для збереження психічного здоров'я та емоційного благополуччя всіх учасників освітнього процесу (дітей і дорослих), створення психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища. Це є пріоритетом в умовах сьогодення, коли населення країни знаходиться в умовах тривалого стресу. Психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище – це стан середовища, який сприяє емоційному благополуччю та соціальній підтримці; налагодженню доброзичливих і шанобливих стосунків між педагогами, вихованцями та їхніми батьками; у якому створено умови для передбачуваності та структурованості в освітньому процесі (гнучкий режим роботи і розкладу занять, дієвість правил, рутин, створення традицій, використання різних форм організації освітнього процесу тощо). Усе це забезпечує стабільність і зосередження на емоційній безпеці та підтримці всіх учасників освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Таким чином, діти й дорослі потребують сьогодні психосоціальної підтримки, тому педагоги закладів дошкільної освіти мають її здійснювати для сприяння емоційному благополуччю і запобігання виникнення психічних розладів. Педагоги мають розумітися на тому, на що саме необхідно звертати увагу в поведінці та емоційному стані дітей, щоб за необхідності порадити батькам вчасно звернутися по допомогу до інших фахівців (практичного психолога, сімейного лікаря, психотерапевта) з урахуванням ознак стресу дітей.

Педагоги мають піклуватися про власне психічне здоров'я і стресостійкість. Дослідження доводять, що педагоги, які перебувають у стані

стресу, відчувають емоційне виснаження не можуть співпереживати дітям, взаємодіяти з ними та будувати позитивні взаємини. Звідси, від того,

наскільки спокійним, впевненим, привітним є педагог, залежить емоційне благополуччя дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності: наказ МОН України від 20.04.2015 № 446 URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re26965?an=1&ed=2015_04_20 (дата звернення: 15.08.2024).
2. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні : лист МОН України від 02.04.2022 № 1/3845-22 (Додаток 1). URL: <https://cutt.ly/UwhAE0O3> (дата звернення: 15.08.2023).
3. Пам'ятка для батьків «Діти, інтернет, мобільний зв'язок» URL: <https://cutt.ly/3whARHcZ> (дата звернення: 15.08.2024).
4. Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів : наказ МОЗ України від 24.03.2016 № 234 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я № 1371 від 01.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z056316#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
5. Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану: виклики і можливі рішення. Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2023/2024 навчальному році: метод. рекомендації: у 3-х ч. / відп. ред., упор. О. Варецька ; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОППО» ЗОР. – Ч. III. Дошкільна освіта. – Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). – Запоріжжя: СТАТУС, 2023. – 184 с (дата звернення: 15.08.2024).

НАШІ АВТОРИ:

- Білоцерківець О.В.,** завідувач Миколаївського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Веселка» Миколаївської селищної ради Сумської області;
- Міщенко Л.Б.,** методист з дошкільної освіти навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський ОППО;
- Мордвінова І.В.,** заступник директора з навчально-виховної роботи КУ ССШ № 9 м. Суми;
- Перлик В.В.,** старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту, методист з управлінської діяльності КЗ Сумський ОППО;
- Сердюк О.П.,** завідувач навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський ОППО;
- Удовиченко І.В.,** проректор з науково-педагогічної та методичної роботи КЗ Сумський ОППО, доктор педагогічних наук, професор.